

Jasna Čapo, Caroline Hornstein Tomić, Katica Jurčević (ur.), *Didov san: Transgranična iskustva hrvatskih iseljenika*.

Institut za etnologiju i folkloristiku, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2014, 287 str.

Zbornik z naslovom *Didov san* s heterogenimi perspektivami na hrvaško izseljenstvo lahko beremo kot kolaž različnih stališč, ki šele kot celota smiselno zarišejo obod zgodbe. Sprehod skozi deset različnih – osebno pripovednih in analitičnih – prispevkov kot tudi literarnih drobcev se dotakne širokega spektra pogledov, stališč in izkušenj, ki uokvirjajo tako povratništvo kot tudi izseljenstvo. Po besedah urednic je cilj takšne zastavitve zbornika obiti avtoritativno in avtoritarno cenzuriranje pričevanj in enostransko ideološko pozicioniranje. Kljub samoumevnosti takšne znanstvene drže pa zbornik prav z odpiranjem prostora različnim glasovom, ki jim je dana avtonomna vloga, pomembno in ponovno opozarja na nujnost reflektiranja (ne) ideološke drže znanosti.

Sicer privlačen naslov zbornika *Didov san* [Dedove sanje] sproža v bralcu vrsto vprašanj, saj se članki v največji meri vrtijo okoli povratka potomcev hrvaških migrantov na Hrvaško: Gre res za dedove sanje?; So krožna gibanja potomcev res povratek? Ali so dedove sanje res tista povezovalna nit? ... V knjigi pravzaprav spremljamo gibanja, v ozadju katerih ležijo kulturno relevantne reprezentacije, ki odpirajo stara vprašanja o tem, zakaj ljudje migrirajo in se (ne) vračajo, in zapirajo krog z odgovori o množstvu ozadij, ki posameznike porinejo ali prepričajo v migrantsko izkušnjo. Med njimi so, po ugotovitvah avtoric, tudi dedove sanje. Bolj kot tehnično točen termin je naslov posrečena metafora, ki združuje čustveni naboj imaginarijev povratka in medgeneracijski pretok kulturno relevantnih reprezentacij, ki po skoraj stoletju izvirne migracije ponovno sprožijo gibanje; tokrat v povratni smeri in so, kot ugotavljajo avtorji, predvsem krožne narave.

Uvodni prispevek Jasne Čapo in Katicice Jurčević *Povratak kao dolazak* osvetli eno med osrednjimi ozadiji zbornika – reflektiranje koncepta povratka. Avtorici pri tem povratek postavita tako v relacijo z ambivalentnimi izkušnjami migrantov kot tudi z vprašanjem nedefinirane trajnosti povratka. Tekst Velimirja Piškorca obravnava migrantsko izkušnjo hrvaškega književnika in ljubiteljskega zbiralca materialne dediščine hrvaškega podeželja, Slavka Čambe. Prispevek je preplet Čambovih pesmi in komentarjev Velimirja Piškorca, ki se lahko bere tudi kot antologija Čambovih tekstov z migrantsko tematiko. Tekst Marina Sopte je na prvi pogled nenavadna izbira urednic znanstvenega zbornika, saj iz prve roke in v esejističnem slogu poda mišljenje hrvaškega migranta o prispevku kanadskih Hrvatov k ustvarjanju Republike Hrvaške. Čeprav lahko na prvi pogled rečemo, da je tekst ideološko obarvan, pa ideja avtonomnosti glasov, ki je v zborniku dana različnim piscem, pomembno osvetli namen urednic zbornika – predstavitev heterogenih izkušenj in stališč. Tekstu sledi pogovor z Marinom Sopto, ki ga je priredila Jasna Čapo, ena od urednic zbornika. Prispevek Caroline Hornstein Tomić z naslovom *Ovdje sam večno Švabica* temelji na narativnih intervjujih s potomci v Nemčiji rojenih izseljencev. Prispevek na nazoren način govori o spoju migracijske izkušnje in socializacije v transnacionalne prakse. Vračanja so tako razumljena kot projekt samorealizacije, ki ga spremljajo najrazličnejši osebni motivi. Tri naslednja poglavja avtoric/urednic pogovorov, Valentine Gulić Zrnić, Jasne Čapo in Katicice Jurčević, so osrednji del knjige in imajo obliko pogovorov in življenjskih zgodb hrvaških migrantov. Pogovori prinašajo različne osebne izkušnje dvostranskega povratka, (ne)zadovoljstva ob povratku in perpetualnega kroženja. Prispevek Marjete Rajković *Iveta* z naslovom *Čuo si da je Hrvatska kao raj* se osredotoča na izkušnje Hrvatov iz Argentine v Zagrebu, povratek pa s pomočjo izkušenj mlajših migrantov obravnava kot »odprto zgodbo«. Zadnje poglavje avtorice Jasne Čapo z naslovom *Cijeli svet je moj skupaj* s predhodnim člankom Marjete Rajković *Iveta* logično poveže zbornik s sedanostjo. Prinaša izkušnje mobilnih potomcev hrvaških izseljencev iz Avstralije, ki prihajajo na Hrvaško, ne toliko iz želje po ukoreninjenosti in domovini, temveč iz želje po spoznavanju novih svetov, potovanju in novih osebnih izkušnjah. Te lahko primerjamo s sabatičnim letom ali z delovnimi izkušnjami mladih v tujini, združenimi z motivi po novem in drugačnem. Ponovno odkrivanje dedovih sanj se tako umakne v ozadje in hkrati ostaja med pomembnimi začetnimi motivi povratnega/krožnega gibanja skozi transnacionalni prostor sodobnega sveta.